

Magda Ursache

Literatura cu bune și... nebune

Cuvânt înainte de
Liana Cozea

Sumar

Despre scriitori și cărți.....	5
Capitolul I	
Cetățeni ai Raiului.....	19
Jitia unui scriitor-martir: V. Voiculescu.....	19
Apropierea de partelul.....	26
Lecția Ciopraga	30
Un fruct narativ „bio”	35
Franchetea prieteniei*	42
Capitolul II	
Când istoria cade în corectitudine politică.....	51
Guvernanți, spuneți 33!.....	51
Istoria, ce povestel!.....	59
Trădați de Memorie, trădați de Istorie.....	66
Suricatele în vântul Istoriei.....	72
Scuzați-mi patriotismul!	77
Anamtemele lui Vasile Gogea	83
România ca rană	89
Controverse privind <i>felul de a fi român</i>	96
„A nu mai fi român”?	104
Capitolul III	
Vulcanul care fierbe.....	115
Miezul și coaja memoriei	115
Comunism după comunism.....	122
„Mâna de fier proletcult”	129
„Exerciții de adevăr” în linie dreaptă.....	136
Exilul: durerea, revolta, „dorul-dor”	148

Gemelarii: exilul exterior și „exilul de acasă”	155
Scriitor în exil.....	161
Memoria binelui, tentația răului.....	166
„Laudă truditului”	172
Portret de cenzori/ Portret de poet cenzurat	183
Pixul și foarfeca.....	190

Capitolul IV

Teme grele	197
Dialogul (?) textelor sau „A filei două fețe”	197
Despre Eminescu, așa cum <i>nu</i> trebuie scris.....	203
Crezul gomic	208
De ce se ratează o polemică?	215
Războiul cuvintelor sau care pe care.....	221
Judecăți și prejudecăți.....	229
Împușcături și „bonjurături”	236
Nicolae Breban și stuprarealiștii	243
În stil ADR.....	252
În contra direcției de astăzi în cultura română: Ion Simuț	257
Minerva <i>versus</i> Momos.....	263
România în programul cultural RABLA.....	270
Barbarii din noi.....	276
A treia forță: România Cultă.....	282
Onestitate și malonestitate editorială	289
Postmodernismul: modă literară sau model?.....	295

Capitolul V

Campanii pentru drepturile omului-scriitor	305
Mărturii și mărturisiri diaristice.....	305
„A sta drept în nedreptate”	313
„Voința de adevăr”	319
Campaniile Aurei Christi	327
(Im)presarii literari.....	333
Zbateri și dezbateri	338

Tableta ca o bombă cu ceas.....	343
Prostia nu doare. Dar adevărul?	348
<i>Un excitator mentis</i>	353
Arta neobositului păgubaș	359
Cum se ratează un scriitor?	367

Capitolul VI

Ostenitori pe texte	373
Mic tratat despre iubire.....	373
Întrucât și poezia... ..	378
Puterea reperelor.....	385
Un cărturar ne invită la „ospățul lecturilor”	392
Citind un cititor	398
Ochiul din mijlocul frunții.....	403
Ființe greu de mulțumit.....	409
Dacă n-ar fi nu s-ar povesti	419
Un om al muncii cu cartea	424
Doi prozatori într-un singur fel de lectură.....	429

Capitolul VII

Râsete pe titanic sau teroarea ignoranței	437
Caragiale după Caragiale.....	437
Recursul la umor.....	444
Limba română cu cercel.....	449
Limba română, o necunoscută.....	456
Interviu în prag de 70 de ani	463
 Magda Ursache în ochii criticilor	 475

CAPITOLUL I

Cetățeni ai Raiului

Jitia unui scriitor-martir:

V. Voiculescu

De ce mi-am intitulat notele de lectură, din februarie 2002, *Cămașa lui Voiculescu*? Pentru că viața, cu vocabulă de cronicar, *jitia* lui, a fost o chenoză: și-a asumat voluntar suferința, moartea în chin, ca să-și păstreze principiile și să nu cedeze Puterii comuniste. După filosoful din Sils Maria: „Disciplina suferinței, a marii suferințe – știți oare că *această* disciplină a fost singura care a înfăptuit toate înălțările de până acum ale omului?”.

Postsocialist, de la vechii politrucii a pornit refuzul de a nu-i discrimina etic pe scriitori. Se găsesc destui critici literari care cer să se elimine biografia, pentru că ar face parte din sfera non-esteticului. Numai opera contează pentru ei. Peste vreme, zice-se că cititorul nu se va întâlni cu omul, ci cu cărțile lui. Dar se va întâlni nu numai cu *Creanga de aur*, ci și cu *Mitrea Cocor*. Nu numai cu *Bijuterii de familie*, ci și cu *Drum fără pulbere* și cu *Vânătoare de lupi*. „Lămurii” au scris cărți lamentabile etic, dar și estetic. Esteticul s-a răzbunat pe Titus Popovici, pe Aurel Baranga, pe Eugen Jebeleanu... Zisa etnografului anonim li-i străină: „A fi domn i-o întâmplare, / A fi om e lucru mare”.

Și mai apăsător, ni se recomandă să nu micșorăm opera din cauza unor accidente biografice. Cum ar fi slujul la Putere, angajamentul cu Securitatea... Arta și morala n-au de-a face una cu alta? Ba da. Din păcate, cei *mari* (ca Sadoveanu, ca Preda, ca Petru Dumitriu) au scris *mic* atunci când au aderat la doctrină, din interes personal sau de teamă. Biografia, repet și repet, e mai greu de „scris” decât opera.

Să găsești forța de a muri întru Hristos nu-i ușor. Istoria orașului Buzău se leagă de două nume extreme: torționarul Alexandru Drăghici și Sfântul Sava Gotul, ucis prin înec la Vadu-Pășii. Alături de Sfânt stă V. Voiculescu, martirizat pentru că a scris poezie religioasă și a citit-o în serile de cenaclu. Îmi place să cred că a făcut-o, deși fika sa, Gabi Defour, mi-a spus că, public, nu recitase nimic. Oricum, tinerii care se lasă înmarxizați ar trebui să-i citească, acum, „la ceasuri grele”, poezia înalt religioasă, mai ales cea creată în închisoare.

Verticalitatea i-a adus lui V. Voiculescu mandatul de arestare în 5 august '58 și sentința: „uneltire contra ordinii sociale”.

În lista lui Ov. S. Crohmălniceanu intraseră „personajele” cărorora trebuia „să li se tragă un picior în spate”, adică „decadenții”, „ermeticii”, „formaliștii”, „misticii”: Blaga, Arghezi, Crainic, Dan Botta, Ion Barbu, Voiculescu... Cele patru etape ale domesticirii: sfătuit, amenințat, acuzat, distrus.

Gyr, deținutul cu nr. 281, fusese condamnat la moarte pentru o poezie: *Ridică-te, Gheorghe, ridică-te, Ioane*. Simona Popa-Gyr a scris că tatăl său nu a știut timp de 11 luni că pedeapsa capitală, din '58, se comutase în 25 de ani de muncă silnică.

Să fii închis ca Radu Gyr (18 ani), ca Nichifor Crainic („numai” 15), ca Voiculescu (sub loviturile de cizmă ale gardienilor, „numai” 4 ani), din cauza poeziei?

„— Mai trăiești, mă?

— Mai trăiesc, domnule sergent major”, a venit răspunsul.

Ce frică aveau de poezie comuniștii! De cuvânt! „Știți, poeziile lui Radu Gyr au fost salvarea noastră în închisoare, nu era deținut să nu le repete zilnic”, mărturisește alt ocaș pe viață, Grigore Caraza.

În interviul cu Adrian Alui Gheorghe, *O misiune creștină și românească* (ediția scoasă de Doxologia, Iași, 2013), părintele Justin Pârvu spune că rezistența la comunism în anii 1947-50 s-a sprijinit pe poeziile lui Gyr și Crainic: „au menținut puternic *duhul*”. „Cine scrie poezie, acela e copilul lui Dumnezeu. Cine scrie poezie cu har, se înțelege” (p. 107).

În anii ororii de jstie, deținuții au cunoscut teroarea sadică a foamei, foamea care înnebunește, foamea care te face să delirezi. Să mănânci pământ, de foame, și să-ți imaginezi că este halva; să inghiți săpun și să te minți că este cașcaval. Țuțea (13 ani de detenție) vedea în lună o mămăligă enormă. „Astea ne-au fost bunurile:/ Ocna cu surghiunurile”, scria alt poet condamnat la moarte, Ion Caraion. Crohmălniceanu n-a avut parte de pâinea „deților” („deți” – deținuți politici). Mânca la Capșa și râdea de chinul lui Crainic, sfâșiat de foame. Nichifor Crainic a fost înjosit încă o dată în *Amintiri deghizate*, care s-ar putea numi *Atacuri deghizate*. Erijat în justițiar, în agent sanitar (care dă cu var, ca-n poezia lui Topârceanu), „bacilul Croh”, cum i-a spus Ion Barbu, acuza „deplorabila voință de supraviețuire” a lui Crainic, consimțirea la compromis prin publicarea în revista „Glasul patriei”. Colaborau la alte reviste Gyr și Crainic? Nu. N-au fost reabilitați, au rămas cu semnătură interzisă. Până dincolo de moarte. Să nu se uite că „Glasul patriei” se difuza doar extern; în interior, regimul de difuzare era de la om la om, mă rog, de la tovarăș la tovarăș.

Paul Aretzu vede în „Glasul Patriei” alt „fenomen Pitești”, al reeducării. Da, s-au dezis de „atitudinea anticomunistă”, dar pactul cu diavolul a fost fără folos. Acomodarea, ca să nu-i spun compromisul cu regimul, au făcut-o, dar nu le-a folosit la nimic. Gyr a murit în '75, fără să-și fi văzut vreo poezie în vreo revistă; la fel, Crainic. Vintilă Horia îi scuză frica prin „bătrânețea chinuită”: „Crainic a însemnat prea mult pentru mine pentru a-l ponegri astăzi, când, după cincisprezece ani de închisoare comunistă, a fost pus să scrie despre lucruri în care nici el nu crede” (v. *Oameni din „Gândirea”*).

Crohmălniceanu, din faza proletcultistă, a fost recuperat (cu poză în manual); la fel, Paul Cornea, ministeriabil în postrăvășeala decembristă, iar proful de marxism-stalinism (numele exact al materiei predate), Pavel Câmpeanu, flotant politic, a fondat GDS-ul, unde, recent, Andreea Pora i-a invitat pe teoloaga Elena Udrea și pe intelectualul Traian Băsescu.

Vrem să trăim în Non-Moralia, dacă acceptăm ca alți „Eichmani culturali”, spre a le spune ca Virgil Nemoianu, să ceară alte epurări din istorie, din cultură, din literatură?

Comunismul a vrut să ia credința celor captivi; azi, le minimalizăm martirajul; cei care i-au băgat în pușcării îi acuză de derogări de la legea morală. Îi lăsăm pe călăi nesanționați; pe victime le sanționăm pentru cedări. De ce? Pentru că trebuie susținută ideea fizionomiei morale deficitare a românilor: turmă resemnată. Eroi n-avem, doar pseudo-eroi, martiri n-avem, sfinți ai închisorilor n-avem. Asta ca să ne fie rușine de ce am însemnat ca popor, ca națiune.

Le cerem scriitorilor să fi fost *suflete tari*. Camil Petrescu nu trebuia să fi scris *Un om între oameni*; nici Cezar Petrescu *Nepoții gornistului*, nici Arghezi *Cântarea omului*. Nici Noica să vadă, triumfalnic, viața nouă, unde nimeni nu suferea de nimic. Numai că „reconsiderările” se fac pe sărite: Titus Popovici, căruia Arghezi i-a spus: „Titus, Titus, tu una scrii, alta fumezi” (fuma Kent, nu Plugar) și V.Em. Galan sunt absolviți; Maria Banuș și Nina Cassian, la fel.

Lui Voiculescu nu i se cunoaște nici un compromis. Și-a trăit credința ortodoxă până la 79 de ani, când a murit. Să crezi în Dumnezeu era delict pușcărizabil. Și l-a asumat. L-au scos din dispensarul Turdei aproape paralizat de morbul lui Pott, căpătat *intra muros*. Eliberat, muribund, în 30 aprilie '62. Nu le-a povestit nimic copiilor despre Jilava, despre Aiud: „Mai bine să nu știți nimic”.

„E o tensiune a sufletului în nefericire care inoculează rigoare”, nota Nietzsche. Lui Ionică, tatăl său i-a spus, pe patul de moarte: „Ionică, eu mor. M-au omorât, nu le dau nimic”. Era vorba de manuscrise. *Sonetele* i-au apărut postum, în '65, povestirile i-au apărut postum, în '66, romanul *Zahei orbul* i-a apărut postum, în '70.

N-aș vrea să mă gândesc la sperjur, ci la martiriu, la „nebnii” politici Iuliu Maniu, Monseniorul Ghika și Gh. Brătianu, la Mircea Vulcănescu, la Stăniloae, la Țuțea, la Alexandru Mironescu, la Ion Popovici, la Blaga, la Streinu, la Dinu Pillat, la Steinhardt, la Alice Voinescu, la Paul Goma. Un popor trebuie judecat după

Respect pentru oameni și cărți

reliefuri, nu după rătăciți. Și nu numai noi am avut rătăciți, ci și alții. Rolland îl adora pe Stalin, a dat mâna cu el peste mormântul lui Gorki (soția făcea parte din KGB), Aragon îi visa la cazaci adăpându-și caii în artezienele din Place de la Concorde. Drieu La Rochelle a optat politic greșit. S-a sinucis (cu luminal); la fel, Fadeev, după ce a aflat de crimele lui Iosif Vissarionovici. Ezra Pound a fost atras de fascism. Și cât de orbi pot fi, uneori, filosofi: Heidegger era impresionat, obsedat de mâinile lui Hitler, Sartre îl considera pe Che Guevara, căruia îi plăcea să se semneze Stalin II, „omul cel mai complet al timpurilor noastre”. Althuser a murit marxist: *Lire le Capital*. Și trebuie spus că poziția politică nu-i „rentabilă”: pe Sartre l-a distrus goșismul; la fel, pe proletcultiștii dejisto-paukeriști, dar și pe cei care au dat „înalță apreciere” lui Ceaușescu. În '81, „România liberă” anunțase că „am intrat în epoca Ceaușescu”. Ce mai conta o cacofonie, acolo?

N-am avut literatură-samizdat? A avut grijă Securitatea să nu avem. Se ajunsese la închidere între semeni, la indiferență, la ură de clasă chiar. Sadoveanu n-a intervenit (putea s-o facă!) atunci când a fost arestat V. Voiculescu. Și Zaharia Stancu putea să-l ajute după arestare. Și Bogza. Și Beniuc. Ion Marin Sadoveanu făcuse (sau a zis că făcuse) o criză de angină. Lipsa de solidarizare l-a anihilat pe omul Voiculescu, dar parte din operă i-a fost salvată de prietenie. Andrei Scrima a plecat în India cu carnetul de poeme: 89 de poezii; 64 de sonete de V. Voiculescu. *Caietul negru*, cu 190 de poezii, caiet arestat de Securitate, recuperat de Ion Voiculescu în '68, apoi dispărut după moartea lui, în 1973. Găsit de Andrei Cătălin Voiculescu.

În cea mai recentă carte (excelentă, prozatorul trăgând eseu spre beletristică) despre: *Viața și opera lui Vasile Voiculescu*, Euro Press Group, 2012, Gheorghe Postelnicu scrie, la pagina 8, că „Voiculescu a devenit o stare și un model care au salvat destine literare. Sărmană cultură care se salvează prin sacrificiu”. Dar e în datul scriitorului sacrificiul. Vă amintiți ce scria Nicolae Labiș? „Sunt 20 de ani și încă unul/ n-aș vrea niciunul să îl dau minciunii”. V.

Voiculescu n-a dat niciunul din cei 79 de ani. Poate că îngerul, predilect prezent în poezia sa, l-a ajutat. Eu l-am simțit, copil fiind, la poarta casei din Pârscov. Tata m-a dus în curtea cu troscot. A coborât treptele un sfânt bătrân, cu plete albe și cu ochi aprinși. „E Doamne-Doamne”, a șoptit fetița cu pălărieuță maro.

„— Știi să citești, Maria-Magdalena?”

— Da, știu”.

Și „Doctorul”, cum îi spunea tatăl meu, aruncat din motive politice din Baroul bucureștean de avocați la Pârscov, mi-a dăruit poveștile reginei Maria, pe care am făcut imprudența să le duc la școală. Ce tămbălău a ieșit!

L-am simțit pe înger încă o dată la poarta Muzeului din Pârscov. Acolo, vineri, 14 oct. 2016, la statuia lui Oscar Han, mi s-a înmănat Marele Premiu al Concursului de Creație „Vasile Voiculescu”, de președintele Consiliului Județean Petre Emanoil Neagu (au concurat 88 de autori din 21 de județe și din București; președintele juriului, prozatorul Aurel Maria Baros), îl consider cel mai prețios dar al toamnei, deși eseul *Noi vrem Cuvânt! sau alte feluri de cenzură* a fost carte norocoasă, a mai luat două premii: al revistei „Cafeneaua literară” pe 2016 și al Filialei Iași a USR.

De ce darul toamnei? Pentru că Voiculescu e modelul meu decisiv. E în *arrière pensée* în romanul *Conversație pe Titanic*. Am prins acolo momentul când l-am văzut prima oară.

Înainte de a-i citi poezia (Voiculescu însuși spune că *poezia e o țară*; o țară tutelată de magie, adaug eu), datorită tatei, i-am călcat pe urme în munții Buzăului. *Lacul zânelor* (titlu de poem) e în Penteleu.

Sunt guri de rai și picioare de plai în munții aceia. Valea Neagră, Genunea Dracului, Dealul Balaurlui, Grajd-Zmeilor... În tri-unghiul Bâscelor (v. Bâsca Mare-Bâsca Mică-Bâsca Chiojdului) se poate petrece orice. „Întâmplări dincolo de fire”, cum le spune V. Voiculescu, cu solomonari, cu zâne, cu arhipeștele (lostrița din Bălăneasa), cu arhicalul (din Carâmbu), cu ursul cel îmblânzit de Trăsnilă... „Încet, încet, înveți «limba păsărilor»” mi-a spus